

Johannes Hervik

Muligheter og utfordringer for opplevd mattering hos norske NEETs - hvordan kan sosialarbeidere legge til rette for mattering?

Opportunities and challenges for perceived mattering among Norwegian NEETs - how can social workers facilitate for mattering?

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid

Veileder: Nina Schiøll Skjefstad

Mai 2023

Johannes Hervik

Muligheter og utfordringer for opplevd mattering hos norske NEETs - hvordan kan sosialarbeidere legge til rette for mattering?

Opportunities and challenges for perceived mattering among Norwegian NEETs - how can social workers facilitate for mattering?

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid
Veileder: Nina Schiøll Skjefstad
Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Problemstilling

Hvilke muligheter og utfordringer finnes for at sosialarbeidere i Nav kan legge til rette for opplevd mattering hos norske NEETs?

Bakgrunn

Gjennom studiet i sosialt arbeid har jeg blitt introdusert for begrepet mattering. Dette er en ideell tilstand som består av å oppleve verdi samt å tilføre verdi til andre. Dette perspektivet på mennesker har jeg opplevd som veldig viktig når det gjelder arbeid med mennesker i sårbare situasjoner. Målgruppen jeg har valgt er ungdom og unge voksne som står utenfor arbeidsliv, utdanning eller annen praksis. Oppgaven handler om hvordan en sosialarbeider i Nav kan legge til rette for å hjelpe mennesker i denne gruppen ut i arbeid eller utdanning. Hvilke rammebetingelser sosialarbeidere har og hvordan mattering kan påvirke mennesker er også sentrale deler av oppgaven.

Metode

Oppgaven er en litterær oppgave med momenter fra litteraturstudie. Denne metoden baserer seg på at man bruker eksisterende forskning, studier og fagkunnskap for å få en omfattende kunnskapsbase om problemstilling. Denne kunnskapen har jeg deretter drøftet for å finne relevante sammenhenger for sosialt arbeid som fag.

Funn

Funn i oppgaven viser at mattering er et perspektiv sosialarbeidere kan ta i bruk i arbeid med NEETs som kan gi positive utslag på både effekt av tiltak, samt i oppfølgingen av mennesker i denne gruppen. På tross av eventuelle dårlige rammebetingelser og utfordringer mennesker i denne gruppen opplever, kan sosialarbeidere få innvirkning på livene til NEETs gjennom relasjonen. Ved å støtte og la dem få oppleve at de har en verdi, finnes muligheter for at de også kan tilføre verdi og oppleve mattering i større grad. Dette kan føre til større sjanse for varig deltakelse i arbeidsliv og gi bedre livskvalitet ved at grunnleggende menneskelige behov blir dekket.

Abstract

Research question

Which opportunities and challenges exist for social workers in Nav to facilitate perceived mattering among Norwegian NEETs?

Background

I have been introduced to the term mattering through the study in social work. This is an ideal state of affairs consisting of feeling valued and adding value to others or something else. For me this perspective on human beings seems very important when it comes to working with people in vulnerable situations. I have chosen youth and young adults which is excluded from work, education or other training as my target group. This thesis is about how a social worker in Nav can facilitate the helping of people in this group in order to make them participate in work or education, as well as discussing which framework conditions social workers have and how mattering can affect people.

Method

This thesis is a literary task with some similarities to a literature study. This method consists of using existing research, studies and professional knowledge to get a comprehensive base of knowledge about the research question. This knowledge have I thereafter used to find relevant links for social work as a discipline.

Findings

Findings in this thesis shows that mattering is a perspective social workers can use working with NEETs for positive results in measures and follow-up for people in this group. Despite framework conditions which can be bad, and challenges people in this group experience, social workers can have a big impact on the life of NEETs through the relationship. By supporting them and letting them experience that they are valued, there is possibilities for them to adding value to other and increasingly experience mattering which can lead to better chances for lasting participation in working life and human needs covered which can improve life quality.

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1 Innledning.....	5
1.1 Bakgrunn for valg av tema	5
1.2 Problemstilling.....	6
1.3 Relevans for sosialt arbeid.....	6
1.4 Avgrensninger	7
1.5 Oppgavens videre oppbygning	7
2. Metode.....	9
2.1 Litterær oppgave som metode	9
2.2 Søkeprosessen.....	9
2.3 Relevans og kildekritikk.....	10
3. Teori	13
3.1 Mattering	13
3.1.1 Mattering i samfunnsperspektiv.....	14
4. Bakgrunn og kontekst.....	17
4.1 NEET	17
4.1.1 Risikofaktorer	17
4.1.2 Overgang til arbeid.....	17
4.2 Nav.....	17
4.2.1 Arbeidslinja.....	17
4.2.2 Aktivitetsplikt	18
5. Drøfting	19
5.1 Det relasjonelle møtet mellom sosialarbeider og klient	19
5.1.1 Anerkjennelse	20
5.2 Mestring som mulighet til å oppleve mattering	20
5.3 Sosialarbeiderens rolle og dilemma i møte med NEETs	21
5.4 Arbeidslinja og aktivitetsplikten som ramme for opplevd mattering	23

5.4.1 Arbeidslinja.....	23
5.4.2 Aktivitetsplikt	23
5.5 Individuell tilpasning og muligheter for opplevd mattering.....	25
5.5.1 Tiltak som ikke virker.....	25
5.5.2 IPS som tiltak.....	26
5.6 Mattering i samfunnsperspektiv	27
6. Avslutning	29
7. Litteraturliste	31

Kapittel 1 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Jeg har valgt å skrive om viktigheten av at unge voksne som står utenfor arbeid, utdanning og praksis i Norge får oppleve mattering. Mattering er et perspektiv på en ideell psykologisk tilstand mennesker kan oppleve, der de har det bra og opplever god livskvalitet (Prilleltensky, 2020, s. 16). Det baserer seg på at mennesker trenger å oppleve at de har verdi i seg selv, samt at de kan tilføre verdi til andre. Opplevelse av verdi kan komme på flere måter, blant annet når man opplever respekt, anerkjennelse og likebehandling fra andre (Prilleltensky, 2020, s. 17). Tilføring av verdi kan være til seg selv, andre mennesker, arbeid eller til samfunnet. Dette kan skape opplevelser av selvbestemmelse, empowerment og mestringstro. Mangel på disse opplevelsene i livet kan føre til en rekke negative konsekvenser for psykisk og fysisk helse (Prilleltensky, 2020, s. 17-19).

Målgruppen jeg har valgt blir kalt for NEET (Not in Education, Employment or Training), og gjelder unge voksne mellom 15-29 år som står utenfor arbeid, utdanning eller annen praksis (Fyhn et al., 2021, s. 9). I Norge er denne gruppen på mellom 6-10,7% avhengig av hvem man regner som NEET (Fyhn et al., 2021, s. 27). Dette er et vidt begrep med forskjellige kjennetegn og undergrupper. I denne oppgaven har jeg fokusert på de som har kontakt med det offentlige og ikke de som for eksempel tar et friår, som også kan inngå i tall rundt andel NEETs. I Norge har denne gruppen seks ganger høyere sannsynlighet for å føle seg deprimert enn andre i denne aldersgruppen. Dette skiller seg kraftig ut fra andre land i Europa, der det ligger på rundt dobbelt så stor sannsynlighet (Fyhn et al., 2021, s. 27). Det er stor sjanse for at mennesker i denne gruppen kan få varige, alvorlige problemer med å få innpass i arbeidslivet senere (Fyhn et al., 2021, s. 10). Jeg har valgt å skrive om hvordan sosialarbeidere som jobber i Nav kan bruke mattering i arbeidet med klienter i NEET-gruppen.

Å ha et arbeid er en lovfestet rett. Dersom man ikke kan arbeide skal staten sørge for stønad til forsørgelse (Sosialtjenesteloven, 2009, § 18). Slik systemet er i dag er det likevel mange som ikke får muligheten til dette, og tiltak som brukes for å få denne gruppen i utdanning eller arbeid viser seg å ha liten effekt (Fyhn et al., 2021, s. 45). Forskning har også vist at relasjonen til veileder på NAV har mye å si for om tiltakene faktisk hjelper (Leseth et al., 2020, s. 127). Som sosialarbeider jobber man med å forebygge sosiale problemer. Sosionom, sammen med barnevernspedagog og vernepleier, er de fagutdanningene som er spisset for

dette (Weihe, 2023). Med sosialarbeidere mener jeg mennesker som jobber direkte med klienter i Nav. Nav er Norges arbeids- og velferdsforvaltning med ansvar for offentlige tjenester som omhandler arbeid og velferd. De skal sikre sosial og økonomisk trygghet samt hjelp til å fremme overgangen til aktivitet og arbeid for de som står utenfor samfunnet (Nav, 2023).

Bakgrunnen for at jeg skriver om mattering som perspektiv og NEETs som målgruppe, er et gruppeprosjekt vi hadde tidligere på studiet. Jeg syntes mattering er interessant og relevant for arbeid med mennesker på individ- og samfunnsnivå. Sist høst hadde jeg praksis i Kirkens Bymisjon innenfor et tilbud som heter «I jobb – mot og mestring». Dette er et tilbud for unge voksne mellom 18-30 år som står utenfor arbeidsliv og utdanning, der flere har utfordringer med psykisk og fysisk helse. Vanskelige livssituasjoner gjorde at flere av dem ikke greide å stå i tiltak fra Nav, da krav rundt oppmøte og arbeidsoppgaver ble for krevende. Flere av deltakerne sa at tiltak de hadde prøvd fungerte dårlig for dem. Manglende kapasitet til å imøtekomme kravene, bidro kanskje til forsterking av de forskjellige utfordringene de allerede hadde og svekket selvbilde.

Under praksisperioden fikk jeg innblikk i hvor stor betydning «I jobb – mot og mestring» hadde for deltakerne. Gjennom tett og individuell oppfølging med god støtte og få krav kunne deltakerne få mulighet til å oppleve mestring i trygge omgivelser. Jeg opplevde selv en kobling til mattering gjennom dette tilbudet. Derfor ønsker jeg å drøfte hvordan mattering kan anvendes og belyse viktigheten av å oppleve mattering i livet.

1.2 Problemstilling

«Hvilke muligheter og utfordringer finnes for at sosialarbeidere i Nav kan legge til rette for opplevd mattering hos norske NEETs?»[?]

1.3 Relevans for sosialt arbeid

Mandatet til Nav er å forvalte velferden vi har i Norge gjennom å blant annet legge til rette for at mennesker uten arbeid eller utdanning skal kunne få innpass i disse. De skal gi stønad til mennesker som ikke har mulighet til å arbeide. Selv om vi har gode velferdsordninger i Norge, oppleves det ikke nødvendigvis slik for de som trenger hjelp fra Nav (Berg, et al., 2015, s. 23) Tjenestene til mennesker som trenger forskjellig hjelp og bistand er statlig regulert. I dette er sosialarbeideren representasjonen for velferdsstaten som klienter faktisk møter. Derfor er det viktig at sosialarbeideren utfører denne viktige jobben på en forsvarlig og god måte, med tanke på både klienten og staten (Berg, et al., 2015, s. 24-25).

Sosionomer jobber ut ifra et yrkesetisk grunnlagsdokument som sier noe om hvordan de skal utøve praksisen. Ett av målene for dokumentet er: «å bidra til å legitimere utøvelsen av yrket og være et element i utviklingen av profesjonsidentitet og profesjonenes selvjustis» (FO, 2021, s. 3). Noen av verdiene som sosionomer skal jobbe etter er «menneskeverd», «respekt for den enkeltes integritet», «anerkjennelse av ulikhet og ikke-diskriminering», «helhetssyn på mennesker» og «solidaritet og rettferdighet» (FO, 2021, s. 5). Denne oppgaven omhandler hvordan sosialarbeidere best kan møte en gruppe mennesker som lever i utenforskap med sammensatte og komplekse utfordringer. Mattering er et perspektiv på hvordan mennesker kan oppleve tilfredshet og velvære i livet på individ- og samfunnsnivå.

Ved at NEETs opplever mattering på flere måter, kan dette føre til muligheter til å bli inkluderte og bidra inn i samfunnet og arbeidsliv i større grad. NEETs er en gruppe unge mennesker som lever i utenforskap og har behov for forsvarlig hjelp av sosialarbeidere som utøver statens samfunnsmandat. Slik anser jeg dette som relevant for sosialt arbeid.

1.4 Avgrensninger

Jeg har valgt å avgrense målgruppen til NEETs som er en sårbar gruppe mennesker av flere grunner. Psykiske helseplager er en av de største faktorene til at unge havner i denne gruppen, så dette jeg har vektlagt noe. Mattering innebærer psykologi, samfunn, politikk og filosofi, men i denne oppgaven har jeg i hovedsak fokusert på psykologi og tar utgangspunkt i mattering på individnivå.

1.5 Oppgavens videre oppbygning

Videre vil jeg i denne oppgaven presentere metoden jeg har benyttet og hvordan jeg har funnet relevant forskning, kunnskap og statistikk. I kapitlene som omhandler teori vil jeg gå mer i dybden på hva mattering innebærer, hvilke utfordringer NEETs som gruppe har, og hvordan rammebetingelser for en sosialarbeider på Nav er samt hvilket mandat og ansvar Nav har rundt tiltak og oppfølging. I drøftingen diskuterer jeg funn fra teorien opp mot problemstillingen og ser på muligheter og utfordringer. Avslutningsvis vil jeg oppsummere de viktigste funnene i oppgaven og komme med en konklusjon.

2. Metode

«En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener formålet, hører med i arsenalet av metoder.» (Dalland, 2017, s. 50). Metode handler altså om hvordan vi går frem for å løse en problemstilling og finne kunnskap. Det finnes ulike metoder som passer i ulike situasjoner, men man skal alltid begrunne hvorfor man har brukt en bestemt metode for å svare på noe (Dalland, 2017, s. 51-52). Rammene rundt denne oppgaven gjør at metoden jeg vil bruke er en litterær oppgave med momenter fra litteraturstudie.

2.1 Litterær oppgave som metode

Denne metoden baserer seg på data som allerede finnes ifra ulike kilder som fagkunnskap, forskning og teori. Når man har bestemt seg for hva man vil skrive om, begynner søk etter data som kan belyse forskjellige sider med problemstillingen (Dalland, 2017, s. 207-208). For en litterær oppgave handler det om å søke etter vitenskapelige artikler i relevante databaser (Støren, 2013, s. 37). I søk etter litteratur er det viktig med et kritisk blikk på det man får treff på. Inklusjons- og eksklusjonskriterier i søkeprosessen gjør at man kan begrunne artikler og annen teori som blir brukt (Støren, 2013, s. 37-39).

Inkluderingskriterier kan være for eksempel type kilde (vitenskapelige artikler fra tidsskrift, forskningsrapporter, lærebøker/fagbøker, lovverk, offentlige publikasjoner og fagtidsskrifter blant annet), tidsspenn på når de er utgitt, språk og geografisk relevans (Dalland, 2017, s. 155-157). Det kan være lurt å ikke ha for gammel forskning da ny kunnskap stadig vekk skapes og oppdages. Man finner gjerne mer om et tema om man leter på engelsk og norsk, kontra bare norsk. En litterær oppgave i denne forstand bruker vitenskapelige artikler og studier med flere intervju, for å belyse problemstillingen fra flere sider. Dette inngår i kvalitativt orienterte metoder, som vil si at de handler om å oppdage opplevelser og meninger som man ikke kan måle eller tallfeste (Dalland, 2017, s. 52-53).

2.2 Søkeprosessen

Jeg har brukt databasene Oria og Idunn i søkeprosessen etter litteratur og forskning. Dette resulterte i mange treff på relevante kilder til informasjon. Søkeordene jeg har brukt, enten alene eller i kombinasjon med hverandre, er: «mattering», «Prillelensky», «aktivitetsplikt», «Nav», «arbeidslinja», «arbeid», «psykiske helseproblem» og «aktivitet». Søkeordet mattering medførte mange treff, og det ble derfor ikke nødvendig å bruke andre engelske søkeord. Samtlige av artiklene jeg fant om temaet mattering var på engelsk. Hvis en artikkel

virket interessant ut ifra sammendraget, leste jeg gjennom artikkelen for å finne ut om den var relevant for min problemstilling.

Valget om å bruke Prillelensky sitt perspektiv på mattering, har hatt mye å si for utvelgelse av litteratur. Jeg har fått mange treff på ordet «mattering», som omhandler forskjellige temaer og perspektiver. En ulempe ved å bare bruke litteratur Prillelensky har skrevet eller bidratt på, er at jeg kan ha gått glipp av momenter andre tilfører begrepet som kunne vært relevante for problemstillingen. Fordelen med å bruke hans perspektiv som utgangspunkt er enklere definisjon og bruk av mattering i en konkret problemstilling. Ordets omfang gjør at det kunne blitt vanskelig å avgrense uten. Samtidig bruker Prillelensky mye forskning og mange vitenskapelige artikler fra ulike psykologer og grener innenfor psykologien når han skriver om mattering. Dette er med på å underbygge hans perspektiv faglig, men oppgaven blir naturligvis preget av hvordan han ser på mattering og hva det innebærer.

Utenom søkeprosessen har jeg gått til anskaffelse av en bok Prillelensky har skrevet sammen med sin kone om temaet, samt jeg har fått tips fra veileder om relevant litteratur. Jeg har også brukt litteratur fra kildelister på både bacheloroppgaver, vitenskapelige artikler og rapporter som har virket relevante. Jeg har også vært i kontakt med en tidligere gjesteforeleser på studiet som nevnte mattering. Vi hadde en samtale om mattering og norske NEETs tidlig i prosessen med valg av problemstilling. Jeg fikk tips om en artikkel hen mente var viktig når det gjelder mattering.

2.3 Relevans og kildekritikk

Vitenskapelige artikler fra tidsskrift vurderes høyest i hierarkiet når det gjelder kilder. Her er det mennesker i redaksjoner som skal sikre kvaliteten på det som blir utgitt. Fagfelleverderte artikler betyr at andre uavhengige personer fra samme fagfelt har vurdert dem og godkjent dem som faglige. Dette vil si at fagfelleverderte, vitenskapelige artikler er de mest pålitelige kildene (Dalland, 2017, 153-154).

Underveis i prosessen med å søke etter litteratur, var jeg opptatt av å lete etter vitenskapelige artikler som ikke var eldre enn 5 år. Bakgrunnen for oppgaven er en artikkel av Isaac Prillelensky som jeg kjente til fra før, der de sentrale sidene ved mattering blir presentert. Denne artikkelen er fagfelleverdert og tre år gammel. Jeg har vært opptatt av å bruke artikler som er fagfelleverderte, da dette gir større pålitelighet.

Alle artiklene utenom én av de jeg har brukt er fagfelleverderte. Her sjekket jeg hvilket tidsskrift den var utgitt gjennom og om den var sammensatt som en vitenskapelig artikkel.

NEET-rapporten som jeg har brukt som grunnlag for målgruppen inneholder mye statistikk på unge voksne og arbeid, er fra 2021 og er utgitt av et anerkjent forskningsinstitutt på oppdrag fra KS (kommunesektorenes organisasjon). I andre artikler jeg har brukt har jeg sett at det er stor korrelasjon mellom tall og statistikk rundt samme temaer.

Når det gjelder Nav og hvilke tiltak de bruker, har jeg brukt fagbøker og en masteroppgave som er nærmere 20 år gamle. Dette anser jeg som relevant da arbeidslinja ble innført på 90-tallet og fremdeles er aktuell for situasjonen til dagens unge voksne i Norge og dermed også problemstilling. Det viser samtidig at det ikke har skjedd noen vesentlig endring vedrørende tiltak i Nav for å få unge voksne i jobb. For å finne ut mer om hvordan sosialarbeidere på Nav kan legge til rette for at norske NEETs kan oppleve mattering, har det vært viktig å finne informasjon og kunnskap om hvordan de jobber.

3. Teori

3.1 Mattering

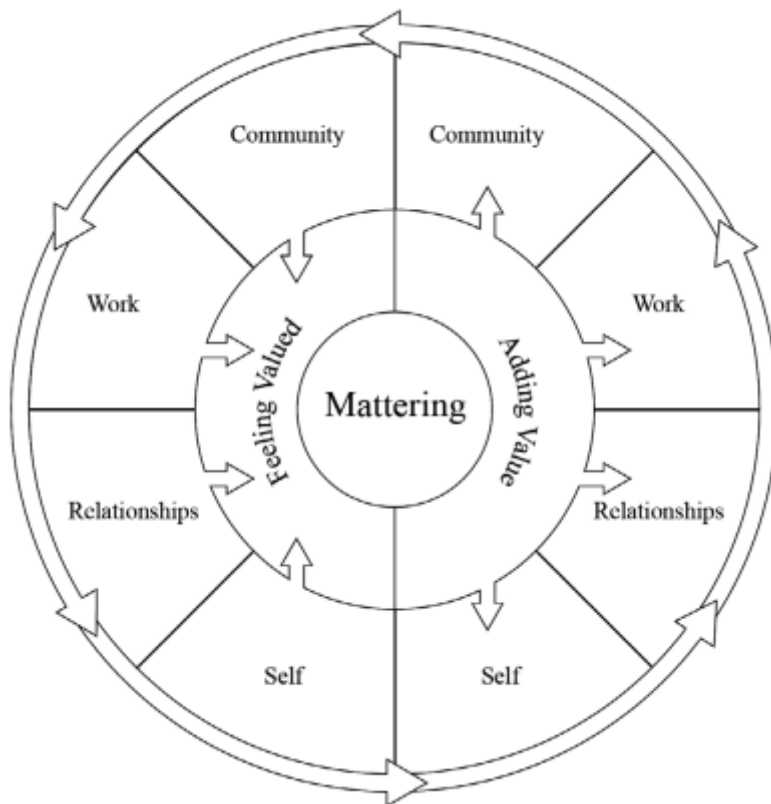
Direkte oversatt fra engelsk betyr «matter» å bety noe. Prilleltensky skriver at dette er et fundamentalt behov for mennesker, og trekker inn flere studier fra psykologien for å underbygge dette (Prilleltensky & Prilleltensky, 2021, s. 23-28). Samtidig handler mattering om mer enn bare psykologi og menneskelige behov. Hvordan politikk, kultur, verdier og normer i samfunnet preger oss, har betydning for om mennesker opplever mattering eller ikke og i hvilken grad mattering oppleves (Prilleltensky, 2020, s. 17).

Opplevelse av å være verdifull kan komme fra anerkjennelse og respekt, og når vi tilfører verdi skaper det opplevelser av å bety en forskjell og kunne bidra (Prilleltensky & Prilleltensky, 2021, s. 31-33). Når vi tilfører verdi skjer det noe i oss, som består av flere komponenter. Mestringstro, vilje til å ta kontroll over egne valg, autonomi og empowerment er eksempler Prilleltensky trekker frem som konsekvenser av dette. Disse komponentene er nødvendige for å ha det bra og oppleve velvære i livet (Prilleltensky, 2020, s. 17).

Det å kunne skape en forskjell her i verden, både for oss selv og andre rundt oss, er essensielt for å oppleve mening og for mattering. Å oppleve at vi har noe meningsfullt i livene våre er nødvendig for å ha det bra (Prilleltensky, 2020, s.19). Mestring er en betydningsfull komponent i mattering, og derfor trekkes også kompetanse frem som en viktig del. For at vi skal kunne bidra med verdi av forskjellig slag, trenger man en form for kompetanse. Dette gjelder både i utdanning og yrkesliv, men også i relasjoner med andre mennesker rundt oss (Prilleltensky, 2020, s. 20-21).

For å illustrere hvordan mattering påvirker oss og hvordan vi blir påvirket av omgivelsene våre, har Prilleltensky laget det han kaller «the mattering wheel». Dette er en sirkel som er delt opp i åtte sektorer med fire på hver side. Den ene siden dekker å føle seg verdifull og den andre dekker tilføring av verdi. Sektorene består av samfunnet, jobb, relasjoner og seg selv. Den ene siden viser hvordan disse områdene påvirker vår opplevelse av å være verdifulle og den andre viser hvordan vi kan tilføre verdi til disse områdene (Prilleltensky, 2020, s. 21).

Dette sier noe om hvordan vi blir påvirket av omgivelsene rundt oss, samt at vi selv kan gjøre noe som kan skape forandring inn mot disse områdene. Hjulets helhet viser den gjensidige påvirkningen som oppstår. Føler man seg ikke verdifull, vil det være vanskelig å gjøre en forskjell, da man kanskje ikke har noe selvtillit eller mestringstro. Dette kan igjen medføre at man velger å være passiv.

Figur 1. The mattering wheel: A conceptual framework. Fra «Mattering at the Intersection of Psychology, Philosophy, and Politics,» av I. Prilleltensky, 2020, *American Journal of Community Psychology*, 65 (1-2), s. 21. Copyright 2019, Society for Community Research and Action.

3.1.1 Mattering i samfunnsperspektiv

Når mattering på individ- og samfunnsnivå blir diskutert i artikler, blir det engelske ordet «wellbeing» ofte brukt. Dette kan direkte oversettes til «velvære». Det handler om opplevd livskvalitet, tilfredshet med tilværelsen og seg selv, levekår, fravær av fysiske og psykiske plager og utjevning av sosiale forskjeller (Helsedirektoratet, 2015, s. 8-15). For at mennesker i et samfunn skal oppleve mattering, er det viktig at fordeling av goder og ressurser oppleves rettferdig fordelt (Heimburg et al., 2022, s. 1063; Prilleltensky, 2020, s. 18-19). Om alle er opptatt av hva som gagnar dem selv og ikke tenker på andre, vil vi få et samfunn preget av narsissisme (Prilleltensky, 2020, s. 31).

Et samfunn som er opptatt av felleskapets beste består av komponentene rettferdighet, mattering, helse og wellbeing (Heimburg et al., 2022, s. 1063-1064). Om vi opplever at pliktene våre er rettferdige og legitime for både vår egen del og samfunnet, vil vi oppleve oss

verdsatt og respektert. Da har vi en mulighet til å tilføre verdi til samfunnet uavhengig av våre forutsetninger (Heimburg et al., 2022, s. 1064).

Den siste komponenten består av helse og wellbeing. Dette gjelder objektivt, ved at mennesker lever lengre og lever med lite lidelse, samt subjektivt ved at mennesker føler seg lykkelige og tilfreds med livet (Heimburg et al., 2022, s. 1065). Når disse komponentene blir satt sammen kan vi få et samfunn bestående av mennesker som opplever gode konsekvenser og kan blomstre, som nettopp wellbeing omhandler. Om målet er wellbeing og god helse for alle, kan vi på forskjellige områder bruke mattering og rettferdighet for å skape bedre liv for enkeltmennesker og samfunn der flere har muligheten til å føle seg verdsatt og at de evner å tilføre verdi (Heimburg et al., 2022, s. 1066-1068).

4. Bakgrunn og kontekst

4.1 NEET

NEET som begrep har sin opprinnelse fra Storbritannia. Selve begrepet favner bredt og inkluderer mennesker som for eksempel tar et friår etter videregående (Fyhn et al., 2021, s. 9-10). NEETs i denne oppgaven handler om dem som av ulike grunner ufrivillig er i denne kategorien og trenger hjelp fra det offentlige. Norske NEETs skiller seg ut fra andre ved at et stort antall anses som inaktive, altså at de ikke prøver å få arbeid eller utdanning. Dette kan føre til eksklusjon over lang tid sammenlignet med arbeidsledige og de er ikke i kontakt med offentlige tjenester i samme grad (Fyhn et al., 2021, s. 9-10).

4.1.1 Risikofaktorer

De mest sentrale risikofaktorene for å bli NEET kan knyttes til familiebakgrunn, sosioøkonomiske forhold, utdanning og oppvekst (Fyhn et al., 2021, s. 22-29). Relasjonelle problemer og helse, både fysisk og psykisk, er faktorer som kan utgjøre risiko. Samtidig viser det seg at det finnes forhold som kan bidra til motstand mot disse, som blant annet støtte fra de man har rundt seg (Fyhn et al., 2021, s. 22). Psykiske helseplager utgjør en stor risikofaktor for å falle ut av skole, dårlig tilknytning til arbeidsliv, få uføretrygd tidlig i livet samt behov for sosialhjelp (Fyhn et al., 2021, s. 27-28). Om man som barn opplever seg forsømmet av andre, er dette en av de sikreste forutsetningene for sykdom og dårlig fungering som voksen (Prilleltensky, 2020, s. 23).

4.1.2 Overgang til arbeid

En undersøkelse viste at hensiktsmessige og passende aktivitetstilbud, forsvarlig utredning av individet og en individuelt tilpasset oppfølging kan hjelpe sosialhjelpsmottakere i overgangen til arbeid (Kane et al., 2017, s. 118-119).

4.2 Nav

Nav er et samarbeid mellom kommuner og stat for å hjelpe mennesker med de offentlige tjenestene som omhandler arbeid og velferd (Nav, 2023). «NAVs samfunnsoppdrag er å bidra til sosial og økonomisk trygghet, og fremme overgang til arbeid og aktivitet. Målet er å skape et inkluderende samfunn, et inkluderende arbeidsliv og et velfungerende arbeidsmarked.» (Nav, 2023).

4.2.1 Arbeidslinja

Arbeidslinja er et ord som innebærer at arbeid skal være utgangspunkt og hovedmålet for alle mennesker i Norge i yrkesaktiv alder. Dette ordet ble introdusert gjennom

attføringsmeldingen (St.meld. nr. 39 (1991-92), s. 8). Arbeid gir oss lønn og forhindrer fattigdom samtidig som at det er en sosial integrering. Lønnet arbeid er veien ut av fattigdom (St.meld. nr. 39 (1991-92), s. 8-12). Dette skulle motivere arbeidsledige til å komme i arbeid, da det ville medføre mindre økonomisk gevinst å motta penger fra Nav. Samtidig skulle dette også skape et bilde av at man bidrar til samfunnet og tar ansvar som borger når man er i arbeid (Marthinsen, 2007, s. 35-36). Denne tanken har siden det vært den ledende politikken i Norge innen arbeid og velferd. Dette har påvirket tiltak for å få mennesker i arbeid, samt konsekvensene for dem som står utenfor (Marthinsen, 2007, s. 36-37).

I St. meld. Nr. 9 (2006-2007) *Arbeid, velferd og inkludering*, presenterte regjeringen en visjon om at Norge skal være det mest inkluderende samfunnet i verden. Samtidig var målet at alle skulle kunne være i lønnet arbeid, men med mulighet til å bruke sine evner (St. meld. Nr. 9 (2006-2007), s. 14-22). Forskning har vist at tiltak for å få mennesker i arbeid er lite effektivt og ikke hjelper slik det skal (Marthinsen, 2007, s. 42).

Mange av kravene Nav stiller til mennesker i denne gruppen er krav til arbeidsrettet aktivitet (Fyhn et al., 2021, s. 44). Overordnet baserer tiltak fra Nav seg i liten grad på evidensbasert kunnskap. Forskning viser at arbeidspraksis er et tiltak som kan påvirke sannsynligheten for å komme i arbeid negativt. Individuell jobbstøtte, IPS, er et tiltak som viste seg å være mer effektivt enn tradisjonelle tiltak som var tiltenkt deltakerne i en studie (Fyhn et al., 2021, s. 44-45). Det kan også være dårlig sammenfall mellom tiltak og dem som er i målgruppen, der Nav-veiledere og klienter selv har et ulikt syn og en ulik opplevelse av hva som skaper utfordringer for jobb eller utdanning (Fyhn et al., 2021, s. 45).

4.2.2 Aktivitetsplikt

Aktivitetsplikt ble innført som en del av sosialtjenesteloven og trådte i kraft 1. januar 2017. Den sier at: «Det skal stilles vilkår om aktivitet for tildeling av økonomisk stønad til personer under 30 år, med mindre tungtveiende grunner taler mot det.» (Sosialtjenesteloven, 2009. § 20 første ledd bokstav a). Denne bestemmelsen sier også at om vilkår om aktivitet ikke blir holdt, kan det fattes vedtak om at stønaden kan reduseres (Sosialtjenesteloven, 2009, § 20 andre ledd bokstav a).

5. Drøfting

Her vil jeg drøfte problemstillingen «Hvilke muligheter og utfordringer finnes for at sosialarbeidere i Nav kan legge til rette for opplevd mattering hos norske NEETs?». Jeg vil drøfte rammene som påvirker arbeidet til sosialarbeidere og hvordan de kan arbeide relasjonelt. Jeg vil også drøfte hvordan relasjon til sosialarbeider og muligheter og utfordringer rammebetingelser skaper, kan påvirke livene til norske NEETs. Jeg vil se på dette i lys av samfunnsmandatet Nav har, og hvilke plikter staten har for denne gruppen.

5.1 Det relasjonelle møtet mellom sosialarbeider og klient

I selve møtet mellom sosialarbeider og en klient som er NEET, kan sosialarbeideren muliggjøre en større opplevelse av mattering. Oppfører man seg på en slik måte at klienten føler seg anerkjent for den man er og det man kan, samt akseptert og møtt på en vennlig måte, vil dette kunne skape en følelse av at man har verdi. Det å bli inkludert i sosiale relasjoner har stor betydning for å føle seg verdifull. Kjenner man som klient at man blir behandlet på lik linje med andre påvirker dette også verdigheten (Prillelensky, 2020, s. 18-19). Norske NEETs er inaktive i stor grad og kan ha lite kontakt med hjelpesystemer og kanskje også lite støtte fra familie og venner (Fyhn et al., 2021, s. 10). Ved å være bevisst på å være støttende og tålmodig i relasjonsdannelsen, kan dette påvirke opplevd mattering hos klienten i positiv retning.

«The mattering wheel» kan illustrere hvordan en god relasjon og godt samarbeid med klienten kan påvirke dens opplevelse av mattering (Prillelensky, 2020, s. 21). For en NEET som opplever psykiske helseplager som for eksempel angst og depresjon, vil det kunne tenkes at hen opplever å ha mindre verdi. Psykiske plager og det som ligger bak at de er NEET kan føre til skyldfølelse, dårlig selvbilde og selvtillit, lite mestringsstro og manglende opplevelse av egen verdi (Håkonsen, 2019, s. 308-309; Mykletun et al., 2009, s. 15-17). Dette spiller inn på «self»-delen av å føle seg verdifull. NEETs har heller ikke en arbeidsplass å gå til som kunne skapt muligheter for en opplevelse av verdi, som er en av de fire komponentene i hjulet. Dårlig tilknytning fra eksempelvis en utrygg oppvekst og relasjonelle problemer med familie og andre rundt, kan skape utfordringer i mellommenneskelige forhold og mindre opplevelse av verdi. Den fjerde komponenten i hjulet handler om samfunnet. Som NEET er det naturlig at man er mindre delaktig i samfunnet enn dem som er i jobb eller tar utdanning. Angst og depresjon kan også forårsake at man ikke har lyst til å treffe andre mennesker, eller synes det er ubehagelig og skremmende (Håkonsen, 2019, s. 305-307). Slik kan man se at det

relasjonelle en gjør som sosialarbeider kan bli viktig for helheten for klienten. En god relasjon til sosialarbeideren kan altså skape muligheter for at NEETs kan oppleve mattering.

5.1.1 Anerkjennelse

Anerkjennelse handler om hvordan mennesker opplever seg selv og egenverdi med tanke på familie, rettigheter og verdi i samfunnet. Dette gjelder også hvordan egne egenskaper i sosiale situasjoner blir verdsatt av andre (Skjefstad, 2007, s. 26). Å anerkjenne klienter for den de er og hvilke egenskaper de har, vil kunne føre til en følelse av rettferdighet og likeverdig behandling som er med på å skape en opplevelse av verdi og respekt (Skjefstad, 2007, s. 97-98). Dette kan sosialarbeidere eksempelvis gjøre ved å være genuint nysgjerrige og spørrende om hvem klienten er og hva de liker å gjøre. Ved å bli kjent med klienten først og anerkjenne hen, kan man starte en relasjon ved å bygge opp følelsen av verdi. Starter man relasjonen med å gå rett på sak om hvorfor de er der og at de ikke har jobb eller er i utdanning, kan dette forverre stigmaet de allerede lever med (Skjefstad, 2007, s. 26-27).

Sosialarbeidere bør behandle NEETs som likeverdige borgere på lik linje med andre som deltar i arbeidsliv og utdanning. Viser man tro på at de kan bruke sine evner i utdanning og arbeid, kan dette påvirke deres følelse av verdighet positivt. For mennesker som står utenfor og har opplevelser av sosial og materiell urettferdighet, kan dette tære på verdigheten og selvfølelsen over tid (Prillelensky, 2020, s. 18-19). Konstant eksponering av at man må ha materielle goder for å være vellykket og et press og jag om minst tre års utdanning fra flere kanter kan skade selvbildet til NEETs. Derfor er det viktig at en sosialarbeider kan se forbi alt det klienten opplever de står utenfor og vise dem at noen har tro på dem og verdsetter dem som medmenneske og medborger. Dette er en viktig del av mattering og for egen opplevelse av verdi.

5.2 Mestring som mulighet til å oppleve mattering

I tillegg til at mattering handler om opplevd verdi, er tilføring av verdi viktig. Prillelensky trekker frem mestringstro som viktig for å oppnå dette (Prillelensky, 2020, s. 17). Mestring kan sies å bestå av både tilhørighet og kompetanse. Tilhørighet kan være som en del av sosiale nettverk, med venner eller andre man kan stole på og som kan være en støtte.

Kompetanse vil si at man kan noe som er til nytte for seg selv eller andre, samt at andre også har tillit til at man kan det (Skjefstad, 2007, s. 97-98). Uten kompetanse kan man ikke gjøre en forskjell på omgivelsene rundt seg (Prillelensky, 2020, s. 19). Mestring og tilhørighet kan skape en indre motivasjon til å gjøre noe for å oppnå et mål (Steig et al., 2019, s. 43).

Uten tro på at man kan mestre noe, er det lite man får gjort. Jo mindre opplevd mestring, dess mindre vil troen på at man mestrer noe bli.

Om man i arbeidet og relasjonen med klienten får lært om hva hen kan, liker og har lyst til, kan dette være en mulighet for å komme med bedre forslag til aktivitet eller arbeidstrening videre. Man kan også begynne med små steg for å hjelpe klienten til aktivitet eller andre arenaer der de kan oppleve en grad av mestring. Ett eksempel på dette er Arbeid og kompetanse i Trondheim kommune. For å få tilbud der er minstekravet at man kan jobbe minimum 2 timer i uka. Mestring er en sentral del, i tillegg til fokus på kvalifisering og livskvalitet, som skal hjelpe brukere til å bidra positivt inn i samfunnet (Marthinsen, 2007, s. 39-40). Selv om det ikke nødvendigvis er rettet mot en spesiell arbeidsretning, kan det allikevel styrke personen sin mestringstro. Det å målrettet arbeide mot at en klient skal oppleve mestring og dermed også mestringstro, kan være en mulighet for å skape en opplevelse av mattering hos personen.

Mestringstro kan bidra til at man greier å starte på en utdanning eller arbeid som fører til økt kompetanse og muligheten til å oppleve mestring både faglig og sosialt. For noen NEETs kan altså muligheten for å oppleve mestring i seg selv hjelpe til å ta nye steg. I motsetning kan det være en hindring om man ikke får muligheten til å oppleve mestring innenfor rammer med få krav. Om NEETs ikke får en arena der de kan oppleve mestring uten realistiske krav, skaper dette en stor utfordring for opplevd mattering.

5.3 Sosialarbeiderens rolle og dilemma i møte med NEETs

Sosialtjenestelovens formål er å sikre sosial og økonomisk trygghet og bedre levekår for dem som lever under vanskelige forhold. Den skal bidra til å sikre sosial inkludering, aktiv deltakelse i samfunnet og fremme overgangen til arbeidsliv for dem som står utenfor (Sosialtjenesteloven, 2009, § 1). Den sier også at tjenester som ytes etter denne loven skal være forsvarlige (Sosialtjenesteloven, 2009, § 4).

Sosialarbeidere skal utøve forsvarlig kartlegging slik at klienter skal få oppfylt rettighetene sine og få tiltak som er tilrettelagt for dem. Studier viser dog at dette er umulig i praksis grunnet mangel på tid og ressurser (Kane, 2020, s. 46). Muligheter for arbeidspraksis, tilbud om utdanning, tilgjengelige ledige stillinger og antall klienter påvirker også rammene for sosialarbeidere. Hvem den enkelte sosialarbeider er har også mye å si, og selv om man naturligvis tenker at de aller fleste ønsker det beste for klientene sine, skaper rammebetingelsene allikevel begrensninger.

En annen utfordring er at sosialarbeidere får porteføljer med klienter med forskjellige utgangspunkt og behov. Det gjør at man må prioritere hvem som skal få mest hjelp (Bråthen, 2020, s. 61). Mangel på ressurser og tid kan gjøre det utfordrende for sosialarbeidere å legge til rette for opplevd mattering for NEETs. Tross utfordringene har NEETs rettigheter som gir dem rett på hjelp til å delta i arbeidslivet, og dette skal sosialarbeideren imøtekomme.

Arbeid med NEETs som opplever psykiske helseplager kan føre med seg utfordringer og dilemmaer. For mennesker med psykisk uhelse, er det spesielt viktig å bruke god tid på bli kjent med klienten. Dette for å danne seg et helhetsbilde av personen og hvilke utfordringer vedkommende selv opplever å ha. Kartlegging av ressurser og ønsker kan være vanskeligere om de har mistet selvtillit og mestringstro over mange år og derfor ikke greier å se sine egne ressurser eller ønsker. Dårlige opplevelser med familie og andre gjennom oppveksten kan ha ført til en utrygg tilknytning. For en slik sårbar gruppe kan en utrygg tilknytning bidra til vanskeligheter med å stole på andre, som da kan skape en utfordring for sosialarbeidere.

Veiledere som jobber i Nav har selv påpekt i undersøkelser at relasjonen til klienten er grunnmuren i samarbeidet (Bråthen, 2020, s. 58). Press fra arbeidsgiver om å få klienter raskt ut i utplassering eller arbeidspraksis kan skape en direkte hindring for at klienter får det fagfeltet anser som den beste oppfølgingen for mennesker med psykiske helseproblemer (Bråthen, 2020, s. 55). Veiledere opplever også at helsetilstanden og påfølgende symptomer som mennesker med depresjon og angst opplever, fører til at de ikke vil forhaste seg med å sende noen ut i praksis (Bråthen, 2020, s. 59-60). Samtidig kan dette være en vanskelig balanse med tanke på at man også ønsker å vise klientene at man har troen på at de kan mestre aktiviteten eller praksisen (Bråthen, 2020, s. 61).

Noe som kan være utfordrende for sosialarbeidere er å få et ekte og tydelig bilde av helsetilstanden og hva klientene tåler uten at de opplever en forverring. Symptomene på depresjon og angst kan gjøre at klientene kan virke sykere og mer sårbare enn de egentlig er og hva de har kapasitet til. Samtidig er målet til en sosialarbeider å hjelpe mennesker, og da er det vanskelig å oppleve at tiltakene man igangsetter kan være med å skape en forverring i helsetilstanden til noen som allerede har det vanskelig. Ved å bruke tid på relasjonen og bygge tillit kan sosialarbeidere gjennom samtale og samarbeid hjelpe klienter med å se det større bildet og kanskje åpne for flere muligheter enn klientene selv tror er mulig.

5.4 Arbeidslinja og aktivitetsplikten som ramme for opplevd mattering

5.4.1 Arbeidslinja

Arbeidslinja har vært en viktig føring for arbeidet i Nav. Denne går ut på at man skal arbeide for å forsørge seg selv og bidra til fellesskapet både ved å gjøre noe nyttig og gjennom å betale skatt. Dette kan bli stigmatiserende for NEETs som står utenfor samfunnet og ikke mestrer dette samfunnsoppdraget. Her sammenfaller visjonen til staten om inkludering for alle dårlig med situasjonen til NEETs. Dette kan skape en følelse av at de ikke er likeverdige sammenlignet med andre borgere i samfunnet som har arbeid, noe som kan føre til mindre opplevd mattering.

Det kan være et gap mellom forventningene Nav har og livene til unge voksne som ikke har fullført utdanning eller hatt arbeid. Det offentlige har en forventning og et ønske om at mennesker uten arbeid, skal få komme i arbeid og bruke deres kompetanse. Men for unge som ikke har særlig kompetanse, kan det ende med utprøving av flere tiltak som treffer dem dårlig og skape enda mer frustrasjon og problemer (Hammer & Hyggen, 2013, s. 23).

5.4.2 Aktivitetsplikt

Vilkårene med aktivitetsplikt for å få stønad, kan gi en følelse av mindre verdi og mattering. Dette grunnet at man kan oppleve det som at systemet ikke har særlig på tro på en, og tvinges til en type aktivitet som gir konsekvenser om man ikke møter opp. Dette kan også føre til mindre opplevelse av selvbestemmelse og kontroll over egne valg og eget liv, som er sentrale faktorer for å tilføre verdi og oppleve mattering.

Et problem med denne plikten er at aktivitetene kan oppleves lite relevante, fordummende og lite givende for de som deltar. Kvalitative studier av NEETs i Norge viser at det oppleves som en type byttehandel siden de trenger pengene og ikke vil bli trukket i stønad. Tvang er sjelden god motivasjon for å fullføre noe. Deltakerne i disse studiene trakk også frem at de opplevde å få lite forståelse og velvilje når de fortalte Nav-veilederen at de opplevde aktiviteten som meningsløs for dem. Dette hang ofte sammen med at de også opplevde å ha en dårlig relasjon til sin veileder (Leseth et al., 2020, s. 131-133). Når man må delta i aktiviteter for å få hele stønaden man trenger, kan det tenkes at det ikke hjelper om disse oppleves som meningsløse og unyttige i tillegg. Dårlige erfaringer fra arbeidspraksis eller aktivitet kan føre til enda dårligere tilknytning til arbeidslivet for NEETs.

Opplevelse av verdighet, respekt og anerkjennelse er sentrale deler av mattering og bidrar til at vi føler oss menneskelige. Å være pålagt å delta på slike aktiviteter som NEET kan

oppleves som at man ikke blir hørt eller sett, men snarere som en brikke i et spill der man ikke har noe man skulle ha sagt. Manglende forståelse fra veileder kan i tillegg gi mindre følelse av respekt, anerkjennelse og verdighet. I hvilken grad relasjonen personen har til veileder eller andre aktuelle voksne er god eller dårlig, har mye å si for utfallet av aktivitetsdeltakelsen og om den oppleves som meningsfull og rimelig (Leseth et al., 2020, s.133).

På den andre siden opplevde NEETs også positive sider ved aktivitetsplikt. En plass å gå til, noe som fikk dem opp om morgenen og en arena for å danne sosiale relasjoner opplevdes positivt (Leseth et al., 2020, s. 136). Dette er sider ved aktivitetsplikten som kan fremme mattering. Ved å ha noe man må komme seg opp til, er det lettere å få rutiner i hverdagen. Har man en arena for å danne relasjoner og være en del av et fellesskap, er dette viktige forhold for å oppleve verdi og tilhørighet som en del av opplevd mattering. Er det aktiviteter som gir deltakere en følelse av mestring eller læring, vil dette kunne fremme opplevelse av mattering og muligheter for å tilføre verdi. Aktivitetsplikt kan være nyttig for NEETs som opplever psykiske helseplager og kanskje har mistet troen på seg selv. Ved å måtte møte opp for å få hele stønaden, kan de få en «dytt» til å komme seg ut blant andre og gjøre noe. Da kan man kanskje oppdage at frykt og tanker man hadde på forhånd ikke stemte med opplevelsen man fikk. Slik er aktivitetsplikt noe som kan være både utfordrende og mulighetsskapende for opplevd mattering.

Samtidig er NEETs en sårbar gruppe mennesker i samfunnet, som i møte med sosialarbeidere på Nav er den klart svakeste parten i maktforholdet (Kane et al., 2017, s. 130-131). Mange i denne gruppen har opplevd å være den svake part på flere områder gjennom livet. Egen opplevelse av verdi og anerkjennelse kan være sårbar i et slikt kontraktsforhold. Dette maktforholdet kan også være uheldig med tanke på viktigheten av en god relasjon mellom sosialarbeider og NEET for å oppnå en god effekt av tiltak sammen. Et skjevt maktforhold vil kunne gjøre det mer utfordrende for klienten å ha tillit til sosialarbeideren, noe som er et dårlig utgangspunkt. For å motvirke denne skjevheten i maktforholdet, er det viktig at sosialarbeideren som profesjonell er bevisst på og erkjenner maktaspektet i yrkesrollen sin for seg selv. Forståelse for dette vil muliggjøre forståelse for hva maktforholdet betyr for klienten og dens rolle i relasjonen og samarbeidet (Skau, 2013, s. 31-32).

Det er også problematisk når det ikke finnes egnede aktiviteter for klienters ønsker og behov. Dette fører igjen til svakere rett på den økonomiske stønaden som staten er pålagt å gi (Kane et al., 2017, s. 130). Politisk sett kan det også stilles spørsmål ved om avgjørelsen om hjelp for de som stiller svakt i samfunnet og ikke kan forsørge seg selv, faller på et slikt

kontraktsforhold som nevnt tidligere. Sosialarbeideren er også den som har definisjonsmakten i en slik relasjon. Det vil si at det klienten sier fortolkes og defineres av fagutøveren i lys av kunnskap de innehar (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 262). Dokumentasjon på samtaler og arbeid med klienter blir beskrevet av sosialarbeideren. Dette er klienten klar over, som også bidrar til skjevheten i maktforholdet mellom dem.

Intervju med mennesker som mottar stønad og har aktivitetsplikt samt erfaring fra arbeidslivet, viste at utestengelse og diskriminering de hadde opplevd tidligere i livet også påvirket tiltak gjennom Nav. Manglende anerkjennelse og forståelse fra veileder i Nav samt pålagte aktiviteter som ikke engasjerte eller motiverte, skapte etterhvert utfordringer med å møte opp på aktivitetstilbudet (Gjersøe & Leseth, 2022, s. 108-109). Dette viser hvor viktig det er med anerkjennelse og det å få oppleve seg verdifull for andre nettopp når man har aktivitetsplikt. For mennesker som har noe tilknytning til arbeidslivet, kan denne bli svakere når man får dårlige opplevelser. Slike opplevelser kan ta knekken på selvfølelse, mestringstro og motivasjon for NEETs. Er man i en aktivitet der man føler man blir diskriminert eller sett ned på, er det ikke lett å møte opp. Om man i tillegg føler at man ikke blir hørt av veileder om sine opplevelser rundt dette, vil det kunne være skadelig for opplevelse av mattering.

De som ble intervjuet opplevde ikke tillit fra veiledere rundt økonomi eller andre områder, og dette gjorde at de ikke følte stønaden var fortjent (Gjersøe & Leseth, 2022, s. 109-110). De opplevde at aktivitetsplikten gikk foran alt annet, noe som førte til dårligere livskvalitet på andre områder i livet (Gjersøe & Leseth, 2022, 115-116). Det å bli sett og hørt er essensielt for å føle seg behandlet med rettferdighet og likeverdighet, som igjen gir en opplevelse av verdi.

5.5 Individuell tilpasning og muligheter for opplevd mattering

5.5.1 Tiltak som ikke virker

Studier viser at flere tiltak i Nav som berører NEETs har dårlig effekt og kan formsinke sjansene for å komme i varig arbeid. Arbeidspraksis er et eksempel på et slikt tiltak som kan føre til opptil 35% mindre sjanse for å delta i arbeidslivet på kort sikt etter tiltaket (Kane et al., 2017, s. 122). Ser man på utfordringer som NEETs har i hverdagen, er det forståelig at disse tiltakene kan være dårlig tilpasset og gjøre vondt verre. Om de opplever å møte sosialarbeidere som ikke tar dem og utfordringene deres på alvor eller som ikke behandler dem som likeverdige mennesker, er dette skadelig for opplevd mattering. Det kan altså være skadelig for deres opplevelse av å ha verdi og deres reelle mulighet for å oppleve mestring,

læring og økt kompetanse. Dette gjør det igjen utfordrende å finne muligheter til å tilføre verdi til andre mennesker og til samfunnet.

Tiltak som viser god effekt for tilknytning til arbeidslivet har mest å si for at Nav skal bistå NEETs med manglende eller avbrutt utdanning og skolegang, inn i et framtidig arbeidsliv (Kane et al., 2017, s. 121). Studier viser også at noe av det viktigste når det gjelder effekt av tiltak gjennom Nav, er om de kan tilpasses hensiktsmessig for den enkelte klient og om de er tilpasset lokale forhold der klienten bor (Kane et al., 2017, s. 122).

Rammene som sosialarbeidere må jobbe innenfor spiller en stor rolle for hvordan de kan hjelpe NEETs. Det er behov for flere tiltak enn de som eksisterer og blir brukt i dag. Blant nåværende tiltak som har vært brukt over tid, viser noen av dem seg å ha liten effekt på at NEETs i større grad skal få muligheter til innpass i arbeidsliv og utdanning og en større opplevelse av mattering. IPS er et eksempel på tiltak Nav tilbyr som har vist seg å ha bedre effekt for sårbare mennesker.

5.5.2 IPS som tiltak

IPS, individuell jobb støtte, er en oppfølgingsmetodikk der kombinasjonen av brukermedvirkning, utplassering i ordinært arbeidsliv, tett tverrfaglig oppfølging og individuelt tilrettelagt støtte er sentralt. Dette er spesielt utarbeidet for mennesker med psykiske helseproblemer, som inkluderer en stor del av NEETs (Bråthen, 2020, s. 54). Forskning har vist at å jobbe etter disse prinsippene vil være effektivt for denne gruppen, men samtidig er stegene også mer ressurskrevende (Bråthen, 2020, s. 57-58). Ser man på de viktige faktorene i denne metodikken og benytter seg av disse i praksis, kan det ha positive konsekvenser for opplevd mattering hos NEETs.

Dersom NEETs opplever at de har en betydning for andre ved at de får utøve sin rett til brukermedvirkning og at de blir satset på, kan dette skape en opplevelse av at de er verdifulle. Utplassering i ordinært arbeidsliv kontra andre aktiviteter eller arbeid som ikke er ordinært, kan gi en følelse av at de er likeverdige og blir anerkjente på lik linje med andre borgere. Individuell og tett oppfølging der klientens ønsker og behov blir vektlagt kan føre til opplevelser av å være respektert for den man er og de utfordringene en opplever. Når veiledere og andre rundt hører på en og justerer oppfølging etter dette, opplever man å bli sett, hørt og at man er betydningsfull for andre. Dette fører også til at de menneskelige behovene å bli inkludert og oppleve tilhørighet kan bli tilfredsstilt for sårbare mennesker som opplever å stå utenfor samfunnet. Ved å få den tilretteleggingen og oppfølgingen man trenger for å delta i

arbeidslivet, vil NEETs kunne få en opplevelse av rettferdighet. Dette er også er en essensiell del av det å oppleve verdi og mattering som menneske.

Ved en slik oppfølging får man også som NEET en større og mer reell mulighet til å kunne delta i arbeidslivet, starte med utdanning eller eventuelt fullføre annen skolegang. Oppfølging og praksis der man har mulighet til å oppleve mestring, kan være det noen trenger for å få en større mestringstro på seg selv. Dette kan igjen føre til at man får et bedre selvbilde og selvtillit som kan føre til en rekke positive opplevelser. Denne indre motivasjonen vil da også på sikt kunne motivere til ordinært arbeid. Betydningen av selvtillit for å komme seg i jobb og utdanning er tydelig. Manglende selvtillit kan føre til at man ikke har tro på seg selv og da heller ikke har tro på at man kan fullføre det man starter (Skjefstad, 2007, s. 95-96). Selvtillit vil være sentralt for om man tror at man kan skape en forskjell både for seg selv og andre, og er derfor viktig når det kommer til å kunne tilføre verdi og for egen selvfølelse.

Opplever man brukermedvirkning i en slik prosess vil man også kunne oppleve selvbestemmelse, empowerment og en kontroll over eget liv, samt at det er mulig å skape gode utfall for seg selv. Når man opplever tilføring av verdi og mestring gjennom opplevelser kan man i større grad føle på mening og at man kan utgjøre en forskjell for andre. Om IPS er avgjørende for om en NEET kan delta i ordinært arbeidsliv på sikt, vil ressursbruken i denne metodikken komme både individ og samfunn til gode. Samtidig gir det gode muligheter for at NEETs kan oppleve mattering i en større grad.

Mangel på ressurser kan derimot bli en utfordring for IPS for mennesker som har nytte av denne metodikken. Også i IPS er relasjonen mellom veileder og klient viktig for utfallet (Bråthen, 2020, s. 54-55). Finnes det ressurser for gjennomføring av IPS, er det muligheter for at sosialarbeidere i større grad kan legge til rette for opplevd mattering.

5.6 Mattering i samfunnsperspektiv

Når man snakker om mattering på samfunnsnivå, snakkes det mye om velvære som et resultat av mattering. Skal mennesker i et samfunn oppleve mattering er en rettferdig fordeling av goder og ressurser viktig. Motsatsen til dette er et samfunn der alle er opptatt av det som gagnar en selv mest og dette kan igjen føre til narsissisme. Rettferdighet, mattering, helse og wellbeing er komponenter i et samfunn som er opptatt av fellesskapets beste. Ved en slik tankegang kan disse komponentene bli brukt til å skape bedre liv for både individer og samfunn der alle får muligheten til å oppleve seg verdsatt og til å tilføre verdi (Heimburg et al., 2022, s. 1064-1068).

Hvordan samfunnet er, har stor påvirkning på situasjonen til NEETs. Både politiske føringer som arbeidslinja og påfølgende kultur kan skape et gap mellom samfunnets forventninger og livene til unge voksne som står utenfor samfunnet de lever i. Det kan tenkes at det er en generell oppslutning blant flertallet av borgerne i samfunnet om at mennesker skal ha en bestemt utvikling. Dette kan føre til at det blir mer utfordrende for marginaliserte grupper som NEETs å føle seg som verdige mennesker og borgere. Å leve med et slikt press fra samfunnet vil kunne gjøre det enda vanskeligere for denne gruppen å mestre tiltak fra Nav for å bli en del av arbeidslivet og en større del av samfunnet. Når man kjenner på lite opplevd verdi, vil det bli vanskeligere å få muligheten til å tilføre verdi gjennom et arbeid eller gjennom å være en ressurs på andre måter. Slik kan det bli vanskeligere for NEETs å få muligheter for opplevd mattering, spesielt om de ikke får den oppfølgingen de har rett på gjennom det offentlige systemet.

Prilleltenksy skriver også om at det, spesielt i Vesten, er en tydelig «meg»- kultur der mennesker tenker at de har rett til å føle seg verdsatt av andre slik at de selv kan ha det bra. Han foreslår istedenfor en «vi»-kultur, der alle i et samfunn på lik linje har rett til og har et ansvar for å selv føle seg verdsatt og tilføre verdi til andre. Da kan alle oppleve større grad av velvære og rettferdighet (Prilleltenksy, 2020, s. 26). Gjennom en tankegang om at alle har rett til og et ansvar selv for å tilføre verdi til andre og seg selv vil flere kunne oppleve at de har verdi. Når man tilfører verdi til andre kan dette være betydningsfullt for dem, samtidig som man selv kan oppleve mening. Det kan altså gi en vinn-vinn-situasjon. Dette kan videre påvirke kulturen i samfunnet slik at NEETs og andre i marginaliserte grupper vil kunne kjenne på verdi, likeverdighet og mattering i større grad.

6. Avslutning

I denne oppgaven har jeg sett på sosialarbeidere i Nav sine muligheter og utfordringer for å kunne legge til rette for opplevd mattering hos norske NEETs. Jeg har også sett på hvilken betydning mattering kan ha for NEETs og deres livssituasjon. Norske NEETs skiller seg ut med dårligere psykisk helse kontra andre land. Dette er en faktor som gjør at denne gruppen også trenger tett og individuell oppfølging for å kunne bedre sjansene for å komme seg ut i arbeidslivet eller starte på utdanning. Mangel på tid og ressurser er en stor utfordring for sosialarbeidere som jobber med denne gruppen, da dette fører til dilemmaer der de ikke har muligheten til å gi alle den oppfølgingen de trenger og har rett på.

Arbeidslinja og aktivitetsplikt kan skape utfordringer for NEETs sine opplevelser av verdi og mestring når aktiviteter de blir pålagt å delta på kan oppleves meningsløse og lite relevante. Vilkår som en form for tvang for å få stønad kan oppleves uverdigg og urettferdig og noe som igjen kan skape mindre opplevd mattering. Samtidig kan aktivitetsplikt også være bra for NEETs ved at de kan komme i aktivitet som er bra for dem og som kan være en mulighet for opplevd mattering. For mennesker som opplever psykiske helseplager kan frykt i seg selv være et hinder for å starte på noe. Mangel på ressurser og rammebetingelser for arbeid i Nav kan skape utfordringer for NEETs. Samtidig viser oppgaven også at det finnes mindre ressurskrevende måter å jobbe på som sosialarbeidere kan ta i bruk ved arbeid med NEETs, som for eksempel relasjonelt arbeid.

Gjennom å bruke mattering som perspektiv på hva mennesker trenger for å ha det bra, kan man som sosialarbeider jobbe aktivt relasjonelt for å legge til rette for opplevd mattering. Ved å ha en genuin interesse for mennesker, anerkjenne og respektere dem og behandle dem som likeverdige borgere, kan man som sosialarbeider gi NEETs opplevelser av at de har verdi. Ved å være støttende, vektlegge deres ressurser, ønsker og behov og vise at man lytter og ser dem, kan man gi de en følelse av selvbestemmelse og at noen har tro på dem, selv om de ikke har det selv. Greier man gjennom relasjonen å få en felles forståelse for utfordringene og hva som kreves for å komme seg videre på veien mot arbeid, kan mennesker i større grad få muligheten til å oppleve tilhørighet til samfunnet. Relasjonen til veileder kan være avgjørende for at tiltak skal ha effekt og at NEETs skal kunne starte med en utdanning eller et arbeid.

NEETs som lever i utenforskap, har færre muligheter for å oppleve seg verdifulle.

Utenforskap fra arbeid, utdanning og sosiale nettverk gir færre muligheter for å tilføre verdi til andre. Arbeid er en sentral del i hvordan man kan tilføre verdi til andre eller annet på en

arbeidsplass. I arbeid har man muligheter til å oppleve mestring ved å bruke kompetansen man har til nytte for andre på forskjellig vis. Arbeidet gir også lønn man betaler skatt av, noe som er en sentral del av å bidra til fellesskapet. En arbeidsplass er også en arena for muligheter til å få nye relasjoner med andre og bli en del av sosiale nettverk der man også kan bidra og tilføre verdi til andre.

«The mattering wheel», viser sammenhengen mellom å oppleve verdi i forskjellige aspekter av livet og viktigheten av tilføring av verdi til andre og til samfunnet. Ved å se helhetlig på hvordan disse komponentene påvirker hverandre, kan man som sosialarbeider bli ytterligere bevisst på at positive opplevelser kan skape gode konsekvenser. For noen NEETs kan små skritt for å oppleve mestring føre til bedre selvtillit og mestringstro, som dermed kan føre til deltakelse i arbeidslivet eller utdanning på sikt. Ved å hjelpe NEETs til å få dekket grunnleggende menneskelige behov, kan man som sosialarbeider være med å bygge et grunnlag for videre opplevelse av mattering. Dette kan samtidig hjelpe mennesker i denne gruppen ut i arbeid eller en utdanning de trives med. Da vil de kunne få muligheten til både å øke sin kompetanse, oppleve mestring og bidra til samfunnet samtidig som de kan utgjøre en forskjell for andre og oppleve å ha verdi og mening.

Ved at man som samfunn går fra å være opptatt av «meg» til å bli opptatt av «vi», kan man skape noe felles som gjør at flere kan få oppleve mattering i større grad. Dette vil videre kunne få positive ringvirkninger for de man har rundt seg. Dersom samfunnet blir mer opptatt av å anerkjenne marginaliserte grupper, kan noe av stigmaet rundt dem forsvinne. Når flere mennesker får brukt sitt potensiale og sine evner til å bidra og samtidig få det bedre med seg selv, er dette noe alle vinner på.

7. Litteraturliste

- Berg, B., Ellingsen, I. T., Levin, I. & Kleppe, L. C. (2015). Hva er sosialt arbeid?. I I. T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid: En grunnbok* (s. 19-35). Universitetsforlaget.
- Bråthen, M. (2020). Nav-veilederes dilemmaer i oppfølgingen av personer med psykiske helseproblemer. *Søkelys på arbeidslivet*, 37(1–2), 52–66.
<https://doi.org/10.18261/issn.1504-7989-2020-01-02-04>
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6. utg.). Gyldendal akademisk.
- FO. (2021). *Yrkesetisk grunnlags- dokument for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere* [Brosjyre]. <https://www.fo.no/getfile.php/1324847-1580893260/Bilder/FO%20mener/Brosjyrer/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument.pdf>
- Fyhn, T., Radlick, R. L. & Sveinsdottir, V. (2021). *Unge som står utenfor arbeid, opplæring og utdanning (NEET)* (Nr. 2–2021). NORCE Helse.
<https://hdl.handle.net/11250/2770190>
- Gjersøe, H. M. & Leseth, A. B. (2022). Rettigheter, behov og plikter i aktivitetspolitikken: Forståelser av aktivitetsplikt for unge sosialhjelpsmottakere. *Kritisk juss*, 48(1), 100–116. <https://doi.org/10.18261/kj.48.1.7>
- Hammer, T. & Hyggen, C. (2013). *Ung voksen og utenfor: Mestring og marginalitet på vei til voksenliv*. Gyldendal Akademisk.
- Heimburg, D. V., Prilleltensky, I., Ness, O. & Ytterhus, B. (2022). From public health to public good: Toward universal wellbeing. *Scandinavian Journal of Public Health*, 50(7), 1062–1070. <https://doi.org/10.1177/14034948221124670>
- Håkonsen, K. M. (2019). *Psykologi og psykiske lidelser* (5. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Kane, A. A. (2020). Navs vurdering av brukeres bistandsbehov: – Rettssikkerhet ved overgang til arbeid. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 23(1), 35–48.
<https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2020-01-03>
- Kane, A. A., Köhler-Olsen, J. & Reedtz, C. (2017). Aktivisering av unge sosialhjelpsmottakere – forutsetninger for å sikre overgangen til arbeid. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 20(2), 117–133. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2017-02-02>
- Leseth, A. B., Vilhena, S. & Gjersøe, H. M. (2020). Aktivitetspliktens innside og utside: Unge mottakere av sosialhjelp og deres erfaringer med aktivitetsplikt. *Tidsskrift for*

- velferdsforskning*, 23(2), 126–139. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-2052-2020-02-04>
- Marthinsen, E. (2007). Tiltaksarbeid og sosialt arbeid. I E. Marthinsen & N. Skjefstad (Red.), *Tiltaksarbeid i sosialtjeneste og NAV - tett på!* (s. 26–57). Universitetsforlaget.
- Mykletun, A., Knudsen, A. K. & Mathiesen, K. S. (2009). *Psykiske lidelser i Norge: Et folkehelseperspektiv* (2009:8). FHI.
- Nav. (2023, 3. mars). *NAV's samfunnsoppdrag og oppgaver*. Hva er NAV?
<https://www.nav.no/hva-er-nav#samfunnsoppdrag>
- Prilleltensky, I. (2020). Mattering at the Intersection of Psychology, Philosophy, and Politics. *American Journal of Community Psychology*, 65(1–2), 16–34.
<https://doi.org/10.1002/ajcp.12368>
- Prilleltensky, I. & Prilleltensky, O. (2021). *How people matter: Why it affects health, happiness, love, work, and society*. Cambridge University Press.
- Røkenes, O. H. & Hanssen, P.-H. (2012). *Bære eller bryte: Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker* (3. utg.). Fagbokforlaget.
- Skau, G. M. (2013). *Mellom makt og hjelp: Om det flertydige forholdet mellom klient og hjelper* (4. utg.). Universitetsforlaget.
- Skjefstad, N. (2007). Respekt og anerkjennelse. I E. Marthinsen & N. Skjefstad (Red.), *Tiltaksarbeid i sosialtjeneste og NAV - Tett på!* (s. 81–105). Universitetsforlaget.
- Skjefstad, N. S. (2007). *Du kommer ikke for å få noe, men for å finne noe* [Masteroppgave]. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Sosialtjenesteloven. (2009). *Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen*. (LOV-2009-12-18-131). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/2009-12-18-131>
- St. meld. Nr. 9 (2006-2007). *Arbeid, velferd og inkludering*. Arbeids- og inkluderingsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/35077d66b65349118f79ee74beb0ade7/no/pdfs/stm200620070009000dddpdfs.pdf>
- Steig, M. H., Nodeland, S. M. & Abildsnes, E. (2019). «Nå har jeg endelig funnet noe jeg liker å gjøre»: En fokusgruppestudie av ungdom som har stått utenfor videregående opplæring. *Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 18(2), 23–44.
- St.meld. nr. 39 (1991-92). *Attføring og arbeid for yrkeshemmede. Sykepenger og uførepensjon*. Arbeids- og inkluderingsdepartementet.
<https://www.stortinget.no/no/Saker-og->

publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1991-
92&paid=3&wid=c&psid=DIVL249&pgid=c_0145

Støren, I. (2013). *Bare søk!: Praktisk veiledning i å gjennomføre litteraturstudie* (2. utg.).

Cappelen Damm.

Weihe, H.-J. W. (2023, 13. februar). Sosialarbeider. I *Store norske leksikon*.

<https://snl.no/sosialarbeider>

